

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРИУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ОСВІТИ

Збірник матеріалів

**XXVIII підсумкової науково-практичної
конференції викладачів**

24 лютого 2026

Київ 2026

УДК 061.3(063)

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ОСВІТИ: Збірник матеріалів XXVIII підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ / За заг. ред. Т.В. МАРЕНИ, Київ: МДУ, 2026. с. 353

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет вченою радою Маріупольського державного університету (протокол № 9 від 25 лютого 2026 року)

Редакційна колегія:

Голова Марена Т.В., в.о. ректора МДУ, кандидат економічних наук, доцент;

Члени редколегії Безчотнікова С.В., доктор філологічних наук, професор;
Задорожня-Княгницька Л.В., доктор педагогічних наук, професор;
Демидова Ю.О., проректор з науково-педагогічної роботи та молодіжної політики МДУ, кандидат педагогічних наук, доцент;
Калініна С. П., доктор економічних наук, професор;
Константинова Ю. В., кандидат історичних наук, доцент;
Марена Т.В., кандидат економічних наук, доцент, проректор з науково-педагогічної роботи;
Мельничук І. В., кандидат філологічних наук, доцент;
Павленко О.Г., доктор філологічних наук, професор;
Пирлік Н. В., кандидат філологічних наук, доцент;
Романцов В.М., доктор історичних наук, професор;
Сабадаш Ю. С., доктор культурології, професор;
Тарасенко Д. Л., доктор економічних наук, професор.

Збірник містить матеріали XXVIII підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ, яка відбулася 24 лютого 2026 року в Маріупольському державному університеті.

У матеріалах висвітлені актуальні проблеми розвитку міжнародних відносин та зовнішньої політики, філософії та соціології, історії, економіки та менеджменту, права, екології, кібербезпеки, документознавства, культурології, журналістики, філології, літературознавства, методик викладання, педагогіки та психології.

Видання адресоване науковцям, викладачам, аспірантам та здобувачам вищої освіти, а також усім, хто цікавиться сучасними проблемами науки та освіти.

Редакція не несе відповідальності за авторський стиль тез, опублікованих у збірнику.

© Маріупольський державний університет, 2026

Романцов Володимир,
доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри історії та археології
Маріупольський державний університет

Романцова Наталя,
доктор історичних наук, доцент,
професор кафедри філософії та соціології,
Маріупольський державний університет,

ВПЛИВ В. АНТОНОВИЧА НА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНЕ СТАНОВЛЕННЯ М. ГРУШЕВСЬКОГО В ІСТОРИОГРАФІЧНИХ ОЦІНКАХ УКРАЇНСЬКИХ ВЧЕНИХ КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

Після закінчення Тифліської гімназії, під впливом українознавчих інтересів, захоплення українською історією М. Грушевський жив мріями про Україну, Київ, Київський університет Св. Володимира. У своїй Автобіографії 1906 р. він зазначив, що «мріяв ... як скорше потрапити до Києва, що представляв ся міні огнищем української наукової й літературної роботи ... » [4, с. 199].

Студентські роки (1886 – 1890) були важливим періодом інтелектуального становлення М. Грушевського як майбутнього вченого. У цьому процесі велику роль відіграв Володимир Антонович – авторитетний український вчений, громадський діяч, професор Київського університету. Цьому питанню приділили увагу відомі грушевськознавці, сучасні біографи Михайла Сергійовича – Nowaski Roman, Telwak Witalij [1], Р. Пиріг, В. Тельвак [9], Ю. Шаповал, І. Верба [15], автори розвідок, присвячених навчанню М. Грушевського у Київському університеті та його стосункам з В. Антоновичем О. Владига [2], Я. Грицак [3], Л. Зашкільняк [6], О. Кіян [7], О. Кузьмінець [8], Н. Романцова [10], О. Ситник [11], О. Тарасенко [12], В. Тельвак [13], Ф. Шевченко, В. Смолій [14] та інші.

Л. Зашкільняк звернув увагу на те, що в середині 1880-х років у Києві, незважаючи на задушливу атмосферу політичних репресій, існувало «українське громадське життя» [6, с. 225]. В університеті Св. Володимира постала Київська історична школа під егідою Володимира Антоновича, якого О. Кіян розглядає як «одного з провідників національно-визвольного руху, видатного вченого». Вчений підкреслює подвійну функцію київської школи – загальноосвітню та дослідницьку [7, с. 159].

Я. Грицак стверджує, що Михайло Сергійович був «найвидатнішим учнем» київської школи В. Антоновича. Під керівництвом свого вчителя він пройшов «солідну школу

археографічної праці» [3, с.142]. О. Кузьмінець, проаналізувавши університетський період в житті молодого М. Грушевського, зауважує, що саме тоді він знайомився з методологією історичного дослідження провідних світових і вітчизняних учених – від батька історії Геродота до фундаторів української культури й науки [8, с. 191].

В. Тельвак зосередив свою увагу на питаннях впливу В. Антоновича на формування теоретичних поглядів М. Грушевського. Віталій Васильович стверджує, що його вчитель «відіграв у нашій історіографії «ролю, подібну до ролі Ранке в німецькій і світовій історіографії під оглядом впровадження наукового методу історичного дослідження» [13, с. 192]. За словами сучасного грушевськознавця, «Антонович підійшов до розробки концепції українського історичного процесу, спираючись на досягнення своїх попередників у тогочасній історіографії та на власні дослідження». В. Антонович доводив, що «український народ має свою самостійну провідну ідею. Це, на противагу росіянам і полякам, принцип вічовий, принцип широкого демократизму і признання рівного політичного права задля кожної одиниці суспільства» [13, с. 193, 194]. Підсумовуючи, В. Тельвак зазначає, що «під безпосереднім впливом В. Антоновича» почалось наукове становлення Михайла Сергійовича і відбувалося «формування його критичного стилю та методу» [13, с. 194].

Р. Пиріг та В. В. Тельвак, розглядаючи перший київський період біографії М. Грушевського, значну увагу приділяють його першій монографічній праці. На думку авторів біографічного нариса, в «Очерке истории Киевской земли ... » простежується наукова еволюція молодого вченого. Сучасні історики звертають увагу на те, що Михайло Сергійович розвивав запозичену від «старшої генерації українських істориків-народників – М. Максимовича, М. Костомарова та В. Антоновича» ідею «наскрізної історії єдиного «південно-руського» народу» та сформулював тезу про «двоїстість» суспільного устрою Русі [9, с. 63].

В. В. Тельвак у співавторстві з польським дослідником Р. Новацьким, аналізуючи чинники, які впливали на формування наукових поглядів Михайла Грушевського в роки навчання в Київському університеті, зазначають, що В. Антонович, В. Іконников, І. Лучицький допомогли студенту М. Грушевському краще зорієнтуватися у безмежжі наукових проблем та відкрили перед ним дослідницькі перспективи різноманітних історіографічних шкіл і напрямів [1, с. 117]. Завдяки самоосвіті молодий М. Грушевський перебував у курсі історіографічних пошуків, виробляючи власну оригінальну систему історіософських та методологічних поглядів. Під керівництвом В. Антоновича історик-початківець звів їх у систему [1, с. 118].

Автори синтетичної біографії М. Грушевського – Ю. Шаповал та І. Верба зазначають, що «стежку українського історика вказав йому Антонович, як його іноді називають, «сірий

кардинал української історичної науки», який одразу побачив «у Михайлові талановитого історика» [15, с. 39]. Сучасні вчені вважають, що у різні періоди співпраці стосунки між вчителем та учнем «відзначалися внутрішньою боротьбою та єднанням». На думку біографів-грушевськознавців, у інтелектуальному становленні юного Михайла «ідейною настановою вчителя було відпольщення і відросійщення української історичної науки» [15, с. 40].

О. Ситник звернув увагу на суперечливість середовища, в якому опинився майбутній науковець, навчаючись в університеті Св. Володимира. Автор розвідки, як і зарубіжні українські історики, вказав на «задушливу» політичну обстановку, яка мала місце в цьому закладі вищої освіти, де панували утиски «проти намагань українців підняти власну українську історію». Але Михайло Сергійович виділив для себе в університетському інтелектуальному середовищі В. Антоновича, який був названий опонентом прихильників шовіністичної політики [11, с. 172]. Історіограф, вказуючи на безперечний вплив В. Антоновича у питанні формування наукових поглядів, зазначив, що головним правилом дослідницької роботи вчителя було користування архівними джерелами, у чому Володимир Боніфатійович надавав різноманітну допомогу [11, с. 172–173].

Аналізуючи питання щодо історіографічних аспектів процесу формування наукових поглядів М. Грушевського в період навчання в Київському університеті, Н. Романцова звертає увагу на монографію В. Тельвака, присвячену висвітленню творчої спадщини М. Грушевського в працях його сучасників (кінець XIX – 30-ті роки XX століття). [10, с. 86]. Авторка зазначає, що вже в цей період, на думку В. Тельвака, у формуванні професійної особистості М. Грушевського, певною мірою під впливом В. Антоновича поступово створювалася його концепція як продовжувача традиційних народницьких та творця нових українських національних підходів до інтерпретації ключових подій і фактів минулого. [10, с. 86]. У синтетичній біографії М. Грушевського, опублікованій у співавторстві В. Тельвака з польським дослідником Р. Новацьким було зазначено, що під керівництвом В. Антоновича історик-початківець звів до системи різноманітні методологічні ідеї» [1, с. 86].

Питання щодо навчання М. Грушевського в університеті Св. Володимира висвітлюється у розвідці О. Тарасенко. Авторка, звертаючи увагу на контакти М. Грушевського з його наставниками В. Антоновичем та О. Кониським, вважає, що вони були «ідейно і організаційно якнайтісніше» пов'язані, а ця «трійця мала величезний вплив на українське життя у Києві» [12, с. 35].

Українські історики пострадянської доби активно досліджували вплив В. Антоновича на інтелектуальне формування молодого науковця М. Грушевського. Сучасні грушевськознавці І. Верба, О. Владига, Л. Зашкільняк, Р. Пиріг, Н. Романцова, В. Смолій, О. Ситник, В. В. Тельвак, Ю. Шаповал зазначають, що в період університетського навчання

Володимир Боніфатійович сприяв тому, що Михайло Сергійович розвивав здібності до наукових студій. Вони комплексно аналізували вплив В. Антоновича, який визначив методологічні засади формування наукової концепції М. Грушевського.

Література

1. Nowaski Roman, Telwak Witalij. Михайло Грушевський на тлі доби. Перша частина. Дрогобич – Ополе, 2008. 378 с.
2. Владига О. Становлення Михайла Грушевського як джерелознавця (студентські роки). *Вісник Черкаського університету. Серія : Історичні науки*. Черкаси, 2011. Вип. 212. С. 33–39.
3. Грицак Я. Чи була школа Грушевського? Михайло Грушевський і українська історична наука: *Матеріали наукових конференцій, присвячених Михайлові Грушевському*. Львів, 1999. С. 162–171.
4. Грушевський М. Автобіографія. 1906 р. *Великий Українець : Матеріали з життя і діяльності Грушевського /* Упоряд. і підготов. текстів та фотоматеріалів, комент. та прим. А. П. Демиденка; Редкол. О. Т. Гончар та ін.; Вступ. слово Л. М. Кравчука; Післямова Ф. П. Шевченка. – Київ: Веселка, 1992.
5. Загорний І. Короткий нарис української історіографії. Київ : Варта, 2007. 200 с.
6. Зашкільняк Л. М. С. Грушевський у Київському університеті (1886–1894рр.). *Грушевський М. С. Щоденник (1886–1894 рр.)*. Київ, 1997. С. 222–255.
7. Кіян О. Ідейно-політичні та методологічні позиції київської історичної школи Володимира Антоновича. *Український історичний журнал*. 2006. № 2. С. 159–174.
8. Кузьмінець О. Михайло Грушевський. *Історія України в особах: XIX–XX ст. / І. Войцехівська (кер. авт. кол.). В. Аблицов. О. Божко та ін.* Київ : Україна, 1995. С. 188–197.
9. *Пиріг Р., Тельвак В.* Михайло Грушевський: життєпис на тлі доби. Херсон: Видавництво ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. 572 с.
10. Романцова Н. Формування наукових поглядів М. Грушевського в перший київський період (1886–1894 рр.): сучасна українська історіографія проблеми. *Наукові праці: науково-методичний журнал*. Миколаїв вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2012. Вип. 195. Т. 207. Історія. С. 85–89.
11. Ситник О. Роля Володимира Антоновича у формуванні Михайла Грушевського як історика. *Український історик*. 1991–1992. Ч. 3–4; 1–2. 7230. С. 169–177.
12. Тарасенко О. Михайло Грушевський в університеті Св. Володимира. *Київські історичні студії. Науковий журнал*. 2016. № 2. С. 34–39.

13. Тельвак В. В. Михайло Грушевський у Київському університеті (до проблеми формування теоретико-методологічних поглядів). *Український історик*. 2002. № 1–4. С. 186–209.

14. Шевченко Ф., Смолий В. М. С. Грушевський: Очерк жизни и научной деятельности. *Грушевский М.С. Очерк истории украинского народа / Сост. и ист-биограф. очерк Ф.П. Шевченко, В.А.Смолия; Примеч. В.М. Рычки, А.И. Гуржия*. ,2-е изд. Киев : Лыбедь, 1991. С. 345–365.

15. Шаповал Ю. Верба І. Михайло Грушевський: «Я сам прийшов до політики через історію ...». Київ : Парламентське видавництво, 2018. 496 с.